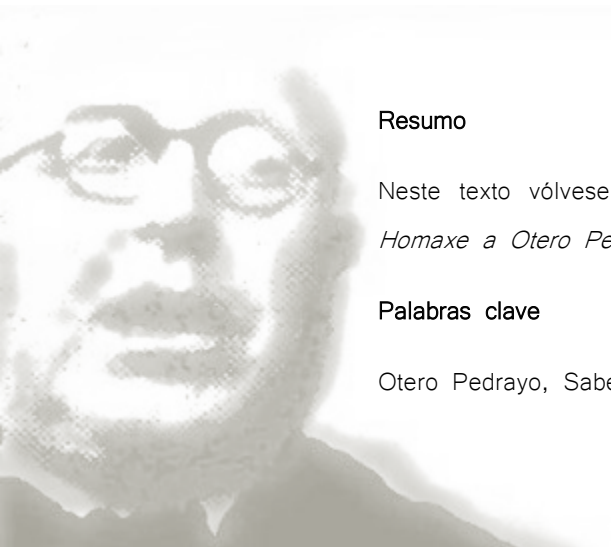

Cómaros. Revista de Pensamento Galego

DON RAMÓN, NO TEMPO

DON RAMÓN, IN TIME

DOMINGO G. SABELL

Resumo

Neste texto vólvese a editar o capítulo de Domingo G. Sabell na obra colectiva *Homaxe a Otero Pedrayo* publicada pola Editorial Galaxia.

Palabras clave

Otero Pedrayo, Sabell, Pensamento, Tempo.

Abstract

In this text it becomes to edit the Domingo G. Sabell's chapter in the collective work *Homaxe a Otero Pedrayo* published by Galaxia publishing.

Key words

Otero Pedrayo, Sabell, Thinking, Time.

Recibido: 05/01/17 Aceptado: 06/01/17

Cómaros. Revista Interdisciplinar de Pensamento Galego is licensed under a [Creative Commons Reconocimiento-CompartirIgual 4.0 Internacional License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

D. Ramón Otero Pedrayo cumpre setenta anos i un fato de amigos se axunta cabo dele. Son xentes que van chegando de todas partes. Dende as Américas, dende Britania, polos vieiros frorecidos de Europa, polas paisaxes esquemáticas de Castela, polos vales, “onde o ar se apousa”, de Galicia. Em silencio van chegando i, ó acercarse, forman, como os petrucios na feira, unha honesta roda de consideraciós a carón do vello arbre poderoso.

Eiquí os tendes. O arbre, en pé. Ben ergueito, ben traballado nas enrugar que as sazós –boas ou malas– foron barimando. Bem madurecido. Peneirando o sol, gasallando o ar levián e picariño da terra. Eles, tan ilustres, ó pé da grande sombra.

E tamén eiquí, na terra, hai outra roda unánime: son os vellos, os mozos, os paisáns de toda caste que fitan pró arbre e non rematan de fitar. I entre todos fórmase, solermiñamente, como unha carballeira. Formase como unha carballeira. Xa sabedes: verdos oculto, silencio mollado. Por baixo, en algures i en ningures, hai unha iauga profunda e arroladora que semella o sono dun parladoiro lonxano. É a vos tácita de D. Ramón, unha vos continúa, unha fontela que embrulla e amanta o silencio da unánime roda, que dá forma viábel e coherente, na sua emotividade, ó diálogo anunciado nos ollos dos vellos, nos ollos dos mozos, nos ollos dos paisáns que nunca faloron os seus sonos recónditos i agora presinten no bruído cordial das verbas inesgotables. A carballeira é un patético coro enmudecido.

Diste xeito, despertando presentimentos, intimidades e segredos inefables vai D. Ramón polo mundo. A turrar das xentes, a suscitales, a prefiguralas, a arremesalas. Diste xeito, esvaécense os anos. Tantos, que xa D. Ramón ten gastos setenta da súa vida.

Por iso din que lle remata un ciclo. Un ciclo, ¿de qué? ¿Pode alguén decilo? ¿Quén pasa a rebola medidora? ¿Quén chanta o fito definitivo? ¿Quén acouta os froitos? ¿Quén empadroa o zume? O que nós sentimos arredor do arbre, o que

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

sinten os amigos [...] é a ledicia da vida ininterrumpida. Tanto como o pasado, festéxase a posibilidade. A posibilidade que D. Ramón, neste intre, está a simbolizar. A posibilidade non finada de Galicia.

Eis o senso derradeiro diste homaxe.

D. Ramón Otero Pedrayo é como unha gran heredade sin cercas. Agora, ó que parece, poñen unha no seu profesorado universitario. Cousa importante, entrañabelmente importante pra D. Ramón ista do insino. Com todo, soio unha leira, e non a máis definidora, do espírito de Otero Pedrayo. A heredade tenas a oito. ¿O ensaio, a prosa, o estudo xeográfico, a novela, o conto, a conferencia, a conversa, o gran discurso concertante? Cada un dises feitos i a suma de todos eles. Pra ser ben esaitos: a integración de todos eles. É difícil de concretar esta figura. Soio o futuro nos poderá entregar a cifra clave que con rigor a dibuxe. Pro, no entanto, algo vai retrincado em D. Ramón. Algo que si non o abrangue por completo, teima por apreixar a sua personalidade: o tempo. O tempo, purrador e apreixador. O tempo, do que ele, D. Ramón, tan eslimado, fuxe con arrepío. Pois iste é un home que, ante todo, pousou na terra. I eisi hai que entendelo. Eisi, como algo posto verticalmente diante de nós, e que, de tal forma, pretende permanecer invariábel. A dimensión humán, previa á dimensión do artista, é a dun home chantado no limo da natureza. Hai sempre algo telúrico e vexetal nas esteriorizacios vitales de Otero Pedrayo. E por isso resulta bem siñificativo que D. Ramón non fixera, na sua xuventude, o viaxe da emigración. É un dos poucos – entre tantos insines alonxados – que nos se arredou da Galicia. Na diáspora galega ele foi sementes o camiñador polos eidos culturais de Europa. E disa sorte, emigrou sin moverse, emigrou pra dentro, no tempo, em profundidade e cas raíces, como os arbres. Arbre, por outra parte, de agromar tardío, alá cando xa están vencidos os trinta anos. Os froitos do escritor de Trasalba chegan nunha elaboración enlenticada, retardada, como si máis que obras de pura inspiración imaxinativa, ou do estudo con pausa e sistema, fosen defensas eisistenciales,

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

esforzos por afincar cando se ve que a curva vital non tem parada e que o mundo humán soio se conserva na adicación e na paixón pola trascendencia. Cando a inmanencia, ¡ela, tan lixeira!, pesa sobor do corazón como um hostile i escuro penedo.

Apreixado no tempo, veleiquí este home, amador da resoancia do tempo, apalpador e buscador da vibración do tempo, encarnando, na intimidade da sua persoa, a laboura constante e calada da cultura.

Por iso os libros de D. Ramón chegan como *impregnados*. Tal a mazán que leva na pulpa a lembranza da savia soterraña. Por iso en D. Ramón a vivencia do tempo, o aguilloante senso da secuencia, do fluir contínuo dos intres, dá nas suas obras, por necesidade e por contraste, a contínua referencia concreta da data, o realce do cronolóxico. E, dise xeito, como aillado en tramos, como un percorrer sin acougos que en vez de andar, estivera ante nós nun dinamismo estrañamente quedo. Ou o que é o mesmo, como si o pasado, sempre viva e faiscante presenza, fose unha aitualidade en eistencia lábil, co xordo perigo de esvaece enriba das costas. A evocación enténdese eiquí como presente insistido. As cousas que se chaman, acuden. E mentras acuden, están e viven, sin fronteiras toldadoras. A reiteración pedrayana, tan caraterística, ten ise senso derradeiro. É a anguria diante non do que que perece e sí do que fuxe, do que vai e volve, do que torna e retorna e non está fixo. A arela de D. Ramón é a procura imposíbel de que as cousas i os aconteceres, estando no tempo, duren máis que ele. A ligazón do tempo, escapador o obrigador, no seu *presente-presioante*.

Cada traballo de D. Ramón xurde como de un fondo amorfo e sin nome que, atravesando capas históricas sucesivas, se abre, de pronto, á lus recortadora de aitual expresión concreta. Eisí, os aconteceres, apenas perfilados, ou millor, *aludidos*, aparecen rodeados dun lírico prestixio: a supervivencia. Son cousas que foron e volven, dalgún xeito, a sere. Como si os sucesos tivesen, na sua esencial intimidade, un raro regusto a fantasía nunca vivida. Ás veces o pulo longo do

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

escritor de Trasalba é un certo tremelicar, prolongado e ondeante, que se move, intelectualmente, no ámbito da cultura e, vivencialmente, na manteica, enérxica e fecunda como un plancton, do agora i eiquí ben amados. Entón, en vastas sazós, consíguese unha creación literara purrada e dignificada polo aneiro da transcendencia. Unha prosa que atoutiña, no lusco-fusco do que se move, o inmóvil chán da permanencia. Como un arbre, sempre como un arbre, no que o si e o non das follas inquedas é a versión vital da escura enerxía sin tempo zugada polas raíces.

De ahí que as presencias, na obra de Otero Pedrayo, teñan unha eistencia traída, proieitada. Vese como foron arrincadas á corrente infinda do tornadizo e como o seu brillo está feito, en rigor, do relembro da tebra inicial. Son como relampos nun ceo nocturno e opaco: o lóstrego da campia no empardecer, o lóstrego tácito e dramático na revolta de Casdenón, o lóstrego romántico do Conde Bernstein, o lóstrego cósmico da Lagarada. Velahí o recóndito orixen das *presentes-presioantes* realidades predayanas.

Mentras tanto, a língoa vai acariñando, como un río poderoso, as cousas, os homes i a natureza que o o espírito rabuñou na vida. Un río barroco, que deita brétemas, con voltas impresivíbeles, estiradas con meandros seguidores e anuladores do tempo, con curvas envolveitas en si mesmas, recollidas na sua aitualidade fixa. Entón o labrego, a ponte, o rumor do bosco, a sorriso da moza, o pardiñeiro, xurden. Non estaban ahí: apresentáronse, con calidades de aparecidos. Son eistencias que furan, como unha estadea luxosa e xesticultante, o tempo callado. I as verbas, nas moreas da sua vizosa fartura, veñen sendo como as caladas corredoiras, os vivos casales i os mortos quintairos que dan fondo multiforme e abigarrado ás criaturas suscitadas.

Língoa e creación predayanas: soportes complicados na liorta do tempo. Unha forte enerxía alastrándose, engaratiñándose, sutilizándose na procura do encadeamento definitivo. Botando a rede i esbarando na difícil cazata do lombo do tempo.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

No fondo, latén eiquí algunhas constantes do home galego. As tesis antropolóxicas de Otero Pedrayo poden resumirse, conforme ó seu pensamento espreso, nistas tres ideas fundamentais: querencia da terra, vivencia da inmortalidade, sobredominio da imaxinación. Pra D. Ramón, os labregos veñen sendo, polo seu apego á terra, como “axentes da erosión do chán humanizado da Galicia”. E no paisán, a atado ó alucamento dos sinos celestes e dos ciclos animais e vexetales, “desaparece a noción do suceder histórico”. En movemento inverso, a paisaxe, pola sua man, revirte na historia e no caraiter.

De outro lado, a lingoaxe do labrador e do mariñeiro é esencialmente un xogo ricaz de metáforas. E isto pola sinxela razón de que o seu ámbito interior, a sua intimidade. “é un sucederse de imaxens, incruso no necesario revestimento dos conceptos”. Derradeiramente, a reverencia da inmortalidade sería, sempre asegún o escritor de Trasalba, “unha idea innata en Galicia”. Logo a imaxinación, misturada co amor da terra, daría a ise pálpito un senso particular. Si o mundo é, denantes que outra cousa, unha profunda, sorprendente riqueza, a ialma degoira por non quedar nele, “quere facer a ronda ó vello fogar”. Ou sexa –engado eu– quere, ca volición escura i eisixente de todo o imaxinativo, non morrer por completo. Quere non morrer. Quere ser inmorredoira e pensa, co sentimento, que non morre. É un maxinar en presentes contínuos que presioan dende a inefable, tremecente intimidade de cada un. E que pode, si se aguza en esceso, tornarse nunha cisma, nunha teima asoballante.

Penso que toda ista armazón caracterolóxica e temperamental que Otero Pedrayo ve no esprito galego, cecáis denantes foi perculada, intuitivamente, na propia persoa de D. Ramón, Pois, a fin de contas, a polarización dominante hacia a terra, a inmortalidade, i a imaxinación non son senón unha aitude cara ó mundo que trata de superar, e aínda apreixar, o fondo permanente, o pouso que queda, nas reviravoltas do fuxidío. Fantasía, trasvida, natureza. Si a todo isto superpoñemos un certo senso humorista da realidade i o outo aprecio da verba

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

xenerosa e ben composta, coido eu que teremos en versión cultivada un esquema craro da figura humán do noso escritor.

Eisí son as cousas niste home abundante e gozador. Niste home, presente e presioante, que agora cumpre setenta anos. Setenta anos outos e dignos. Setenta anos agadoupados polo tempo e liscantes do tempo. Evocador e ben cantado, pra nós, os galegos, é un símbolo diverso e único. Pois D. Ramón Otero Pedrayo é o arbre máis nobre da fraga de Galicia. Ten do castiñeiro os brazos xenerosos i o regazo sombrizo. Do piñeiro, o balbordo sensitivo e cotián, a porfía pola montaña, a curiosidade atrevida polo mar. Do vídalo, a elegancia sin fachenda, como a sotideza branca e aguda que fai o pombo no ceo. Do alcipreste, o lanzal, antigo señorío. E do carballo, a varonía, ise estar con todos a gardar, con leda gravidade honesta, a lus nunca mirrada da nosa terra.

D. Ramón é un pazo que anda entre nós.

D. Ramón é un forno no antedía da festa.

D. Ramón é o peirao da volta.

É o compañeiro.

Heredade, arbre, pazo, forno, peirao, amigo: cousas pra quedar, cousas que non se derraman.

Por riba, tamén, o foreiro da Galicia. Xa vedes: ¡Setenta anos, e aínda o foreiro da Galicia!

